

amit mond. Nem közvetít égi üzenetet, nem hírnöke az apokalipszisnak, de gondolkodik, elmélkedik, elemez, beszél. S teszi mindezt a történész szorgalmával, a kutató kíváncsiságával, a hívő entuziazmusával, de minde nélkülött annak az embernek a büszke alázosságával, aki tudja, hogy semmit sem tud. S ezzel magára is öltötte a filozófusok mára már megkopott, de még mindig hordható palliumát.

De hogyan viselhető ma ez a megkopott pallium? Szeretnék röviden visszatérni az egyik bevezető kérdésemre. Ma a *metafizika épületei beomlottak*. Mi következik ebből? – kérdeztem. S azt válaszoltam, hogy az üdvtörténet szempontjából nem tudom, filozófiailag azonban sok minden. Most radikálisabban fogalmaznék. Az üdvtörténet számára ugyanis semmi sem következik a metafizika összeomlásából. Mert (ahogy ezt Levinas meggyőzően elemezte) a metafizika mindig is képtelen volt arra, hogy a transzcendenciáról beszéljen, s még kevésbé tudott arról bármit is mondani. A Legtökéletesebb Létező is csak egy létező, mint ahogy a kanál is az, a Duna is az, Ő is a *genus proximum* (Lét) differenciális specifikája, még ha a legnagyobb, legtökéletesebb, legjobb stb. is. A Heidegger-féle ontológiai különbség csak árnyképe ennek a transzcendenciális (nem transzcendentális!) különbségnek. Küszködni a megértésért, küszködni a gondolatilag áthidalhatatlan transzcendenciális különbség gondolati áthidalásával, ez a filozófia saját hagyatékához tartozik. A metafizika összeomlása nem jár ennek a létének az elsikkasztásával.

Rugási az apokalipszis *letétjét* őrzi, s ezzel egyúttal azt a filozófiai hagyományt is, mely a transzcendenciális különbség áthidalhatatlan szakadékának gondolati áthidalását akarja. Ezért nem tudjuk (időnként), hogy vajon a történelmi jelenben vagy az örök jelenlétben tartózkodunk-e, mikor sorait olvassuk. Visszatérnék arra, amit Rugási az apokalipsziszról mond a MÁRK EVANGÉLIUMA kapcsán, vagyis azt, hogy az apokalipszis nem hagyomány. Transzcendens értelemben valóban nem az, de akkor nem is lehet róla semmit mondani, sem képekben, sem fogalmi rendszerben, sem allegóriákban. Beszélni, minde nélkülött filozófiailag beszélni, csak a hagyományról lehet, akár filozófiai, történelmi vagy vallásos ez

a hagyomány. Ha a vallásról beszél az ember, akkor a filozófus palliumát felöltve a transzcendenciális különbséget is magára vállalja. Ez nem azt jelenti, hogy ne kísérelje meg újra és újra áthidalni, de azt, hogy pontosan tudja, mit tesz, és tudja azt is, hogy ez a szakadék gondolatilag áthidalhatatlan. Ezzel a fontos könyvvel az az egyetlen igazi problémám, hogy úgy érzem, a szerző nem mindig nézett szembe a szakadékkal.

Heller Ágnes

KANTTÓL KANTIG: AZ ÚJKANTIANIZMUS ÉS AMI UTÁNA NEM KÖVETKEZETT

Manfred Pascher: Az újkantianizmus gyakorlati filozófiája

Fordította Csátár Péter és Kukla Krisztián

Latin Betűk, Debrecen, 1996. 143 oldal, 580 Ft

A Kant utáni német filozófusgeneráció nem volt hajlandó a Kant által előírt úton járni, és mindent elkövetett, hogy túllépjen a Mesteren, vagy úgy, hogy szubjektumfogalmát még tovább történetitlenítette és radikalizálta, mint Fichte, vagy pedig oly módon, hogy éppen történetív tette azt, mint Hegel. Erre csak egy későbbi, újkantiánusként számon tartott filozófusnemzedék vállalkozott 1870 és 1920 között. Kuno Fischer (1824–1907) 1860-ban adta ki KANT ÉLETE ÉS TANÍTÁSÁNAK ALAPJAI (KANTS LEBEN UND DIE GRUNDLAGEN SEINER LEHRE) című korszakindítónak bizonyult könyvét. Ő fogalmazta meg a jelszót, „*vissza Kanthoz*”, melyet aztán Otto Liebman 1865-ben zászlajára tűz, amikor KANT ÉS AZ EPIGONOK (KANT UND DIE EPIGONEN) művében elveti a német idealizmus tanait. Az újkantiánusok a XIX. századi idealista, materialista és romantikus mozgalmakra válaszul, a kor naturalizmusával és evolúciós etikájával szembeszállva megpróbálták visszatérni Kanthoz és a kanti problémáfelvetésekhez anélkül, hogy egyszerűen csak az ő elméleteit kívánták volna szolgai módon ismételtetni. Mint a mozgalom kiemelkedő tagja,

Windelband mondta, „*Kantot megérteni annyi, mint túllépni rajta*”. E megértési és túllépési törekvése valamennyi újkantianusra jellemző.

Magyar nyelven hiánypótló munkának tekinthető Manfred Pascher 1994-es debreceni előadásainak kiadása AZ ÚJKANTIANIZMUS GYAKORLATI FILOZÓFIÁJA címen. A könyv a kantói és hegeli filozófia bemutatása után az újkantianizmus kialakulását, alappozícióit mutatja be, majd részletesen tárgyalja a mozgalom néhány olyan jelentősebb alakjának munkásságát, mint Hermann Cohen, Eduard Bernstein, Paul Natorp és Hans Kelsen. Pascher az újkantianizmus gyakorlati filozófiájáról ír, ám nem tudatja olvasóival, hogy a mozgalomnak miért csak ezzel az aspektusával foglalkozik, mikor nyilvánvaló, hogy Cohen révén jelentős ismeretelméleti, Lange, Vaihinger, Natorp révén filozófiatörténeti, Dilthey, Cassirer révén kultúrákritikai, Windelband, Rickert, Max Weber által értékelméleti és Helmholtz révén természettudományos munkákat is hagytak ránk az újkantianus gondolkodók. A szerző azt sem teszi plauzibilissé, hogy miért éppen az adott szerzőkkel foglalkozik részletesebben, és miért hagy ki jelentős szerzőket. Dilthey, Cassirer, Georg Simmel és Max Weber nem kapnak érdemüknek megfelelő tárgyalást, holott a gyakorlati filozófia különböző aspektusaihoz nekik is volt jócskán mondandójuk. Ez utóbbi filozófusok ugyan nem tartoznak az egyébként szoros értelemben mozgalomnak alig nevezhető csoportosulás „magjához”, ám ők azok, akik az újkantianizmus „holdudvarából” indulva olyan kiemelkedőt alkotnak, hogy inkább eredeti szerzőkként, semmint újkantianus „származásuk” felől értelmezik őket.

Fölmerülhet a kérdés, és erre a szerző véleményem szerint nem ad megfelelő választ, mi lehetett az oka annak, hogy az újkantianizmus mint mozgalom szinte nyomtalanul és hatástalanul eltűnt, ha nem számítjuk éppen Cassirert, Simmelt vagy Webert vagy az olyan késői utódot, mint Kelsen. Azt hiszem, a kérdésre adott legjobb válasz az, hogy Kant transzcendentális pozícióját nem lehet „még transzcendentálisabbá” tenni, legfeljebb érvelését lehet tovább tagolni. A mozgalom szerzői a további „transzcendentálisizálás” reménytelenségét és értelmetlenségét belátva

engedményeket tettek koruk empirikus vagy logikai mozgalmainak, ami által földadták Kant radikális álláspontját, és olyan területekre merészkedtek, amelyeket viszont más irányzatok – mint például a részben velük párhuzamosan föllépő nyelvfilozófia és logikai pozitívizmus, akik mivel nem kívántak egyetlen korábbi tradícióhoz sem kapcsolódni, kezdeti és kialakulási szakaszukban „frissebb”, elfogulatlanabb és közvetlenebb módszert, nyelvet és tárgyalásmódot alkalmaztak – jobban műveltek.

A szerző amellet, hogy szeszélyesen választja meg, mely újkantianus szerzőket tárgyal, elköveti a hibát, hogy Kantot az újkantianus felfogás alapján értelmezi anélkül, hogy utalna e leírások korlátaira, vagy interpretációja legalább részben ténylegesen Kant „közvetlen” és „közvetítetlen” olvasásának nyomait mutatná. Az újkantianusok tárgyalásánál pedig az egyes témáknál és szerzőknél túlságosan kevés szakirodalmi hivatkozással dolgozik, ami viszont megnehezíti annak munkáját, aki a könyvet útmutató bevezetőnek kívánna használni. A következőkben elsősorban a közvetett Kant-olvasat néhány olyan gyenge pontjára fogok utalni, ahol különösen is jól látszik az újkantianusok által közvetített Kant-kép sajátossága és e közvetített kép eredetieként való bemutatásának tarthatatlansága.

Kant félreértelmezései

Tévesnek kell tekintenünk Pascher megjegyzését, mely szerint „*Kantnál egymás mellett áll a transzcendentálfilozófiának egy fiziológiai-pszichológiai ihletettségű és egy logikai-analitikus felfogása, anélkül, hogy ez a két nézőpont egymástól világosan el lenne határolva*”. (39.) Továbbá azt állítja, hogy a két álláspont elhatárolását Cohen vitte végbe. Ezzel szemben tény, hogy Kant A TISZTA ÉSZ KRITIKÁJÁ-ban éppen ezen „ihletettségek” ellen küzd, tekintve, hogy a transzcendentális ismeretelmélet magának a fiziológiai, pszichológiai és analitikus felfogásnak is lehetőségi feltételeként kíván megjelenni. Kant a fiziológiai és pszichológiai értelmezést többször határozottan visszautasítja. A transzcendentális dedukció elveiről írva Locke ellenében hangsúlyozza, hogy a tiszta értelmi fogalmak, vagyis a „*transzcendentális*” kategóriák „*fiziológiai levezetése*” nem lehetsé-

ges. (B 118–19.) Ami pedig a logikai-analitikus értelmezést illeti, világosan megkülönbözteti a hagyományos logikát az általa kidolgozott „transzcendentális logiká”-tól.

Pascher úgy véli, hogy „*a transzcendentálfilozófiában egyfajta elméleti keretről van szó, ítéletek rendszeréről, amely alapján a szubjektum a számára adottakat egységes tapasztalattá rendezi össze*”. (39.) Az osztrák filozófus itt nem adja meg az állítását igazoló kanti helyeket, de nem is tudná megadni, mert ilyen helyek nincsenek. A transzcendentálfilozófia kanti értelemben ugyanis nem elméleti keret, hanem minden elméleti lehetőség feltételét kívánja feltárni és közvetíteni, még kevésbé ítéletek rendszere, hanem az értelemnek az ítéletekben (is) megnyilvánuló funkciói feltárására irányuló kísérlet. Nem beszélve arról, hogy Pascher szerint a köznapi filozófus „*azt akarta megmutatni, hogy a régi arisztotelészi tudományideál értelmében a tapasztalatot megalapozó alapítéletek szigorúan általánosak és szükségképpen igazak*”. (39.) Kantnál egyáltalán nincs is szó alapítéletekről, és főként nem „*konstitutív alapítéletek*”-ről (sajnos Pascher műve nem jelent meg németül, így nem lehet megállapítani, mely német szó lett magyarul „*alapítélet*” – a „*Grundurteil*” vagy a „*Fundamentalurteil*”, bármelyik is, egyik sem *terminus technicus* Kantnál), nála ugyanis az ítéletek az értelem elemi és ezáltal alapvető működésmódjai (talán ezért gondolja Pascher, hogy „*alapítéletek*”-ről volna szó), amelyek formális struktúráiban az itélő értelem alapvető funkciói, a kategóriák tárnak föl.

Pascher azonban nemcsak Kantot olvassa újkantiánus szemüvegen keresztül, hanem ráadásul eredeti kanti fogalmakat tart újkantiánus eredetűnek. Azt mondja például: „*Cohen és Natorp az önmagában vett dolog fogalmát eredeti módon értelmezi át. Az önmagában vett dologot a tapasztalás határfogalmaként fogják fel, úgy, mint amit már nem lehet megismerni, de ami felé a megismerésnek törekednie kell, hiszen ez a feladata*”. (43.) Nos, itt nincs szó semmiféle eredeti átértelmezésről, még csak egy olyan időbelivételről sem, mint amit az amerikai Pierce tett ugyanebben az időben. Ugyanis Kant maga mondja, hogy az önmagában való dolog határfogalom, *Grenzbegriff*, amikor megállapítja, hogy „*a noumenon fogalma... egy dologé, amelyet nem mint az érzékek tárgyát, ha-*

nem mint magában való dolgot kell elgondolni” (B 310.), majd hozzáteszi, hogy „*a noumenon fogalma pusztán határfogalom*” (B 310–11.), ami annyit jelent, hogy a magában való dolog valójában határfogalom.

A kanti etika értelmezésében hasonló félreértéseket találhatunk. Pascher azt állítja, hogy „*Kant azt a nézetet képviselte gyakorlati filozófiájában, hogy Isten létezésébe, valamint a lélek halhatatlanságába vetett hit elengedhetetlen feltétele a morális cselekedetnek*”. (50.) Ez a nézet nem Kanté, hanem azoké, akik ellen föllép. Kant e fogalmak valóságosságát nem feltételként, hanem a morális cselekvés követelményeként fogta föl. E „*követelmény*” kétségtelenül sok félreértésre adott alkalmat, melynek során burkolt, bennfoglalt, nem reflektált feltételként próbálták magyarázni. Ám e magyarázatok akár pszichológiaiak, akár kultúrakritikaiak, nem felelnek meg Kant kifejezett szándékának, aki szerint e fogalmakat kell a morál felől és nem a morált e fogalmak felől értelmezni.

Pascher továbbá úgy véli, hogy „*a filozófiában majd csak a XX. század elején vált általánosan elfogadottá a lenniből a kell lennre történő követhetetés helytelen volta, mégpedig Edward Moore PRINCÍPIA ETHICA műve révén*”. (53.) Pascher itt a Moore által híressé vált „*naturalista tévkövethetetésre*” utal, ám túloz, amikor általános elfogadottságról beszél. Számos huszadik századi filozófus, így Dewey, Searle és Rorty is visszautasítják a van/kell fogalmak radikális szétválasztását.¹

Úgy tűnik, Pascher félreérti az erkölcsi törvény és a szabadság viszonyát is Kantnál. Azt állítja, hogy az „*az álláspont... joggal vonható kétségbe, miszerint a categoricus imperativusból levezethető egy nem pszichológiai értelemben vett szabadság mint autonómia. A categoricus imperativus ugyanis sokkal inkább függ a szabadságtól, mint fordítva*”. (58.) Valóban, a categoricus imperativus, „*felfedezőjénél*” vagy „*megkonstruálójánál*”, Kantnál, a szabadságtól függ, ám az nem jelenti azt, hogy a szabadságot ne éppen a morál felől ismernénk föl. Kant világosan meghatározza, hogy az autonómia az erkölcsiség lehetőségi feltétele, azaz nem létezne erkölcsi törvény és egyáltalán moralitás sem szabadság nélkül. Ha valaki nem szabad döntéseiben, akkor nem képes cselekvési alternatívák vagy értékek közt

önállóan választani, és így nem is felelős, és erkölcsről sem lehet szó. A szabadság tehát Kant számára az erkölcsiség „létfeltétele”, „ratio essendi”-je. Ugyanakkor a szabadság nem ismerhető föl közvetlenül, hanem csak az erkölcsi törvény nyilvánvalósága által, amelynek ténye Kant szerint minden racionális lény számára kézenfekvő. Az erkölcsiség tehát a szabadság felismerésének feltétele, „ratio cognoscendi”-je. Pascher azt a következtetlenséget követi el, aminek veszélyére maga Kant figyelmeztet mindjárt A GYAKORLATI ÉSZ KRITIKÁJA előszavának első jegyzetében: *„Nem szeretném, ha az olvasó következtetlenségre vélné bukkanni, amikor a szabadságot itt az erkölcsi törvény feltételének nevezem, később viszont az értekezésben azt állítom, hogy az erkölcsi törvény az a feltétel, amelynek nyomán először tudatosulhat bennünk a szabadság. Ezért csak arra emlékeztetek, hogy a szabadság persze az erkölcsi törvény ratio essendije, az erkölcsi törvény viszont a szabadság ratio cognoscendije. Mert ha eszünk nem gondolná el világosan az erkölcsi törvényt, soha nem éreznénk magunkat feljogosítva arra, hogy feltételezzük azt, amit szabadságnak nevezünk (függetlenül attól, hogy az nem mond ellent önmagának). Ha viszont nem léteznék szabadság, akkor egyáltalán nem bukkannánk önmagunkban az erkölcsi törvényre.”*²

A categoricus imperativus elemzésénél pedig Pascher kritikátlanul követi azt a Hegelt, akinek egész életművén végighúzódik Kant félremagyarázása és félreértése. Tekintsünk egyetlen példát. Pascher szerint *„Hegel azokra a példákra is reflektál, amelyeket Kant az erkölcsi cselekedetek kapcsán hozott fel, és például a magántulajdonra vonatkozó tanmese esetében rámutat arra, hogy éppúgy lehetséges a magántulajdon mellett, mint ellene érvélni. Valóban: ha abból a tartalmi előfeltevésekből indulunk ki, hogy a magántulajdon intézménye igazságtalan, akkor a magántulajdon megsértésének maximája könnyedén általánosítható, hiszen a lopás éppen azért lenne, hogy a magántulajdon jogi intézményét aláássa”*. (63.) Nos, ha a magántulajdon fogalmát mint „igazságtalan”, tehát „rossz” fogalmat elvetjük, akkor ez nem működhet a categoricus imperativus eljárásában mint konstitutív tag, és ennél fogva nem lehetséges a lopás igazolása. A categoricus imperativus szabálya szerint ugyanis a cselekvési elvnek logikai ellentmondástól mentesnek és általánosíthatónak

kell lennie. Márpedig a „lopás” fogalmának konstitutív tagja a „magántulajdon” fogalma, hiszen lopás csak ott és akkor történhet, ahol van magántulajdon is. A lopás mint cselekvési elv nem általánosítható, hiszen a lopás feltétele, hogy létezik eltulajdonítható magántulajdon, viszont a lopás egyetemessé válásával – ami a kanti kategorikus erkölcsi törvényre válás követelménye – megszűnik a magántulajdon, tehát maga a lopás is. Ennél fogva a lopás, miközben a categoricus imperativus szerint egyetemes erkölcsi elvvé „akar” válni, egyszerűen fölszámolódik, mint egy fölmorzsolódik a „categoricus imperativus procedúra” fogaskerekei közt. A lopás így a kanti modellben nem lehet egyetemes erkölcsi elv, mint ahogy azt Hegel nyomán Pascher sugallja.

Facit

Az újkantiánus filozófusok gyakorlati filozófiájának munkásságát megismerni szándékozó olvasó számára a mű hasznos bevezetőként használható. Több hely juthatott volna annak az elemzésnek, hogy az újkantiánus filozófusok miért, miként és milyen következményekkel érték félre Kantot, hiszen nyilván ebben is rejlik későbbi hatástalanságuk oka. Kanthoz az ő korukban már nem visszatérni kellett volna, nem néhány elem módosításán vagy rendszerbeli helycseréjével bajlódni, hanem Kantot szemmel tartva az új problémák felé illet fordulni. Ezt azonban már Brentano, Husserl és a Bécsi Kör filozófusai teszik majd meg, egyszerre belül maradván a kanti paradigmán és transzformálva azt. Talán nem ártott volna részletesebb bibliográfiát nyújtani azok számára, akik el kívánnák mélyíteni újkantiánus tanulmányaikat.

A fordítással és a szerkesztéssel kapcsolatban néhány megjegyzés. Érthetetlen, hogy a magyar filozófiai irodalomban miért fordul elő Bertrand Russell neve számtalanszor egy „l”-el, úgy, mint „Russell”, és miért követik a kötet szerkesztői is ezt a hagyományt. (43–44.) A magyar szöveg gondozói ügyelhetek volna a pontos idézésre. A categoricus imperativusnak a fordítók által idézni kívánt megfogalmazása Kantnál: *„Cselekedj úgy, hogy akaratod maximája mindenkor egyszersmind általános törvényhozás elvéként érvényesülhessen”*, és nem – mint ahogy a könyvben meglepő módon

megjelenik – „cselekedeted *mindenkori maximumjáról*” (kiemelés – B. J.) van szó. (57.) A *Bildung* fogalma pedig inkább műveltség, semmint képzés. (Pl. 56., 112.) A Kant-rész átírásával és az újkantiánusokról szóló rész szerzők szerinti és tematikus kiegyensúlyozottabbá tételével, valamint részletesebb bibliográfiával e mű javított kiadása hozzájárulhat a honi filozófiai műveltséghez – és képzéshez.

Jegyzetek

1. Vö. pl. Searle, J. R.: HOGYAN VEZETHETŐ LE A „KELL” A „VAN”-BÓL? Lónyai M. (szerk.): TÉNYEK ÉS ÉRTÉKEK. Gondolat, 1981. 564–589. Searle nyelvi aktusokról szóló könyvének egyik fejezetében is ezt a tézist taglalja. Dewey és Rorty számtalan ez irányú megnyilatkozásáról nem is beszélve.
2. Kant: A GYAKORLATI ÉSZ KRITIKÁJA. Ford. Berényi Gábor. Gondolat, 1991. 106j.

Boros János

A PONYVA ÉS A POLC

Vavyan Fable: Sárkánykönnny
Fabyen Kiadó, 1997. 568 oldal, 648 Ft

Kezdetben volt a Szépirodalmi Könyvkiadó, benne a Kentaur Könyvek. Abban pedig Vavyan Fable A HALKIRÁLYNŐ ÉS A KOMMANDÓ című kalandregénye. 1985–86-ban írta a szerző – 1987-ben jelent meg –, még mielőtt a Nyugatról, főleg az Egyesült Államokból beáradó, úgynevezett „kilós szemét” elérte volna az összes hazai könyvesboltot.

És Vavyan Fable jobb volt, mint az import vacakok, de eléggé hasonlított rájuk ahhoz, hogy elfoglalhassa a helyüket, késleltesse bezúdulásukat. És magyar mű volt, bármennyire igyekezett is a szerző megszabadulni ennek *látszatától*. A lényeg, az álmok, a kényelmes élet víziója, az „ahogy azt Móricka elképzeli”-luxus otthonosan ismerős volt.

A HALKIRÁLYNŐ ÉS A KOMMANDÓ kellemes olvasmány volt – most, hogy újraolvastam eh-

hez az íráshoz, még mindig az. Ki van benne találva egy főhős, mi több, egy főhősnő, köré a környezet, az emberi meg a tárgyi, tágabb körben egy város, élettel és emberekkel; azután egy cselekmény, fordulatokban gazdag, izgalmas, de lineáris és követhető; meg van szerkesztve, arányos ritmusban jönnek egymás után az események és a figurák – semmi „extra” nincsen felfedezve vagy alkalmazva benne, de a kalandregény szabályos dramaturgiája jól vizsgálódik. Van evidens mondanója is, közérthető és cáfolhatatlan: a bűnt üldözni kell.

A meleg vizet pedig időről időre fel kell találni, mondom ezt én teljesen őszintén, mert Fable ezt találta fel, és piaca van rá, engem is beleértve. Tíz könyve hever itt előttem az íráshoz összekészítve, és mind saját.

Ugrom tíz évet: 1997-ből a SÁRKÁNYKÖNNY című regény van a kezemben. Ez már Fable saját kiadójának, a Fabyennek a terméke; a vállalkozás szemléletmást virul, legfőbb bázisa a Fable-sorozat.

Az elmúlt évtizedben sok minden megváltozott, de Vavyan Fable regényeinek hőse még mindig nő. Milyen nő?

Kezdetben fiatal, húszas évei közepén, második felében jár. Mára körülbelül tíz évvel idősebb, de jól tartja magát, bár retteg az öregedéstől. Önálló, általában egyedül él, vagy egy kapcsolatból – esetleg házasságból – tart kifelé, hogy majd párjával a szemünk előtt találjanak egymásra.

Ez a nő jól néz ki, de nem született „bombázó”, hanem „lett”; a sok sport, a törődés a kondícióval – és a perspektíva, hogy, ugye, bárkiből, belőlünk is akár... Testét az idő és a divat előrehaladtával főként, majd kizárólag természetes anyagokkal ápolja, a megfelelő kötetből megtudhatjuk, hogy a könyvek és térd környékét különös gonddal keneti, mert az fontos.

Ruházata sportos, nyaranta lenge, ha kell, lélegzetelállítónan elegáns – de legfőként mindig alkalmas arra, hogy néhány gonosztevőt testi közelharcban is harcképtelenné lehessen tenni benne. A „hordani tilos” cuccokról külön lista található a könyvben, olyan intonációban, hogy a gyengébb jellem máris rohan kidobni a levágott szárú farmernadrágot – a listát egyébként egy éjszakai bűnüldözői ki-rohanás alkalmával hozta össze a hősnő fegy-